

Paikallismuseotoiminta Suomessa 2015

MUSEOVIRASTO

Paikallismuseotoiminta Suomessa 2015
Toimitus Pia Lonardi, Anu Niemelä, Marianne Koski
Taitto ja piirroskuvat Antero Airos
ISBN 978-951-616-283-9

Museoviraston selvityksiä 1
ISSN 2489-2947 (verkkajulkaisu)
Museovirasto 2017

Valokuvat ovat Kotiseutuliiton *Kotiseutu-*
museoiden helmet -hankkeen aikana otettuja ja
kotiseutumuseoiden liitolle lahjoittamia.

Paikallismuseotoiminta Suomessa 2015

Sisällys

Paikallismuseotilaston laatiminen.....	5
PAIKALLISMUSEOT.....	7
Omistajuus.....	7
Museotyyppi.....	8
RESURSSIT.....	9
Talous.....	9
Henkilöstö ja vapaaehtoistoiminta.....	10
KOKOELMAT.....	14
TOIMINTA.....	16
Avoinna olo.....	16
Museokäynnit.....	16
Näyttelyt ja julkaisutoiminta.....	18
Tapahtumat.....	18
Paikallismuseot verkossa.....	18
PAIKALLISMUSEOIDEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT JA KEHITTÄMISKOHTEET.....	21
Resurssien niukkuus toiminnan uhkana.....	21
”Toiminta jatkuu entiseen tapaan”.....	25
Paikallismuseoissa uskoa tulevaisuuteen.....	25
Keskeiset kehittämiskohteet.....	26
YHTEENVETO: YHTEISVOIMIN KOHTI ELÄVÄÄ KULTTUURIPERINTÖÄ.....	30

Paikallismuseotilaston laatiminen

Museovirasto kerää ja välittää tietoa Suomen museokentästä. Paikallismuseokysely toteutetaan viiden vuoden välein ja tietoja kerätään museoita ja niiden sidosryhmiä varten sekä viranomaiskäyttöön. Tuloksia voidaan hyödyntää myös alaa koskevassa tutkimuksessa. Nyt käsillä oleva julkaisu koskee paikallismuseoiden toimintaa vuonna 2015. Ammatillisesti hoidetuista museoista kerätään tilastotietoa vuosittain Museotilasto.fi-palvelun avulla.¹

Vuotta 2015 koskevaan paikallismuseokyselyyn kerättiin vastauksia ensisijaisesti verkkolomakkeella, mutta vastaukset oli mahdollista lähettää myös postitse. Kyselyn avulla pyrittiin kartoittamaan paikallismuseoiden omistajuutta, museotyyppiä, taloutta, henkilökuntaa ja vapaaehtoisuutta, yleisötyötä, näyttely- ja julkaisutoimintaa, kokoelmia sekä tulevaisuudennäkymiä ja kehittämistoiveita.

Kysely välitettiin maakuntamuseotutkijoiden kautta noin 750 paikallismuseolle alkukesällä 2016. Vastaukset saatiin 339 museolta. Kysely kohdistettiin museoille, jotka eivät kuulu valtionosuuden piiriin mutta joita kutsutaan museoiksi tai joiden ylläpitäjätaho pitää toimintaa museotoimintana ja jotka ovat yleisölle avoimia. Vastaaajien joukossa on valtion, kuntien, seurakuntien, säätiöiden, yhdistysten, yritysten ja yksityishenkilöiden omistamia museoita.

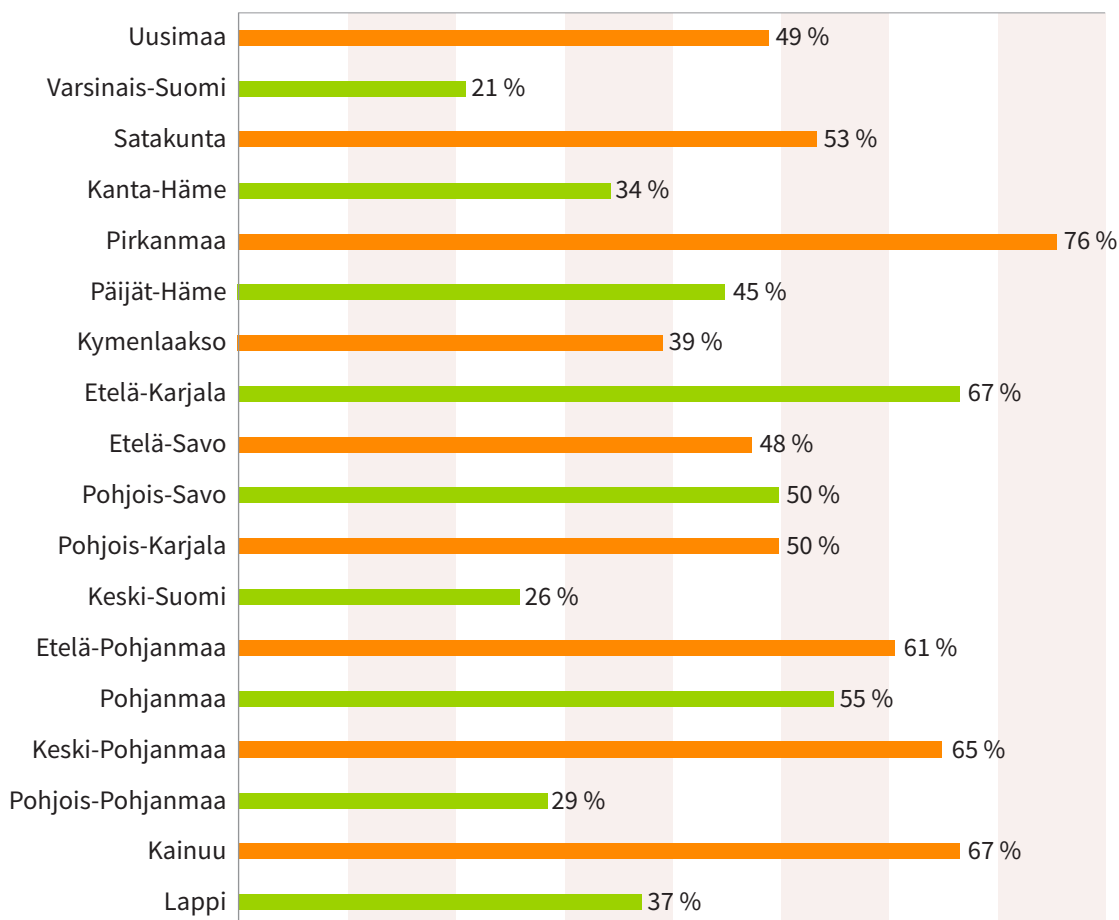
Alla oleva taulukko kuvaa vastausten jakautumista maakunnittain. Vastausprosentti vaihteli paljon alueittain. Tämän vuoksi laajaa alueellista vertailua ei ole mahdollista tehdä. Vastauksia voidaan kuitenkin käsitellä kokonaisuutena ja vastausten pohjalta tehtyjä tulkintoja voidaan pitää suunta-antavina.

Taulukko 1: Vastausten lukumäärä maakunnittain

Maakunta	Vastausten lkm
Uusimaa	49
Varsinais-Suomi	12
Satakunta	23
Kanta-Häme	11
Pirkanmaa	31
Päijät-Häme	9
Kymenlaakso	11
Etelä-Karjala	12
Etelä-Savo	19
Pohjois-Savo	20
Pohjois-Karjala	11
Keski-Suomi	13
Etelä-Pohjanmaa	20
Pohjanmaa	38
Keski-Pohjanmaa	13
Pohjois-Pohjanmaa	20
Kainuu	8
Lappi	19

¹ Museotilasto.fi-verkkopalvelu: <http://www.museotilasto.fi>

Kuvio 1 Kyselyn vastausprosentit maakunnittain

Pirkanmaan, Etelä-Karjalan, Kainuun, Keski-Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan vastausprosentit olivat hyviä, kun Varsinais-Suomen, Keski-Suomen ja Pohjois-Pohjanmaan vilkkailla museoalueilla vastausprosentit jäivät paljon odotettua alhaisemmiksi.

Vastausprosentti jäi myös kokonaisuutena toivottua pienemmäksi, mihin saattoi vaikuttaa esimerkiksi kyselyn ajoittuminen kesään, jolloin paikallismuseot elävät usein vuoden kiireisintä aikaa. Kyselyyn vastaamiseen annettiin lopulta lisää aikaa aina lokakuun viimeisille viikoille, mikä tuotti jonkin verran lisää vastauksia.

Vastauksia käsiteltäessä tietoja pyrittiin tarkistamaan kyselyyn vastanneilta, mikäli niissä näytti olevan epäselvyyttä tai jos ne olivat selkeästi suurempia tai pienempiä kuin keskiarvot. Mikäli tarkistusta ei voitu tehdä, on vastauksista poistettu selvästi epäloogisia tietoja etenkin, jos nämä tiedot vaikuttaisivat vinouttavasti käsiteltyihin keskiarvoihin.

Raporttia laadittaessa haluttiin kiinnittää erityistä huomiota paikallismuseoissa tehtyyn vapaaehtoistyöhön sekä siihen, minkälaiset ovat paikallismuseoiden tulevaisuudennäkymät ja lähitulevaisuuden kehityskohteet museoiden näkökulmasta. Raportissa syvennetään tapausesimerkein kyselyssä ilmenneitä keskeisiä kehittämiskohteita, joita olivat museoiden ja muiden paikallisten toimijoiden yhteistyö, paikallismuseoiden tapahtumat sekä museon omien vahvuuksien hyödyntäminen toiminnan kehittämisessä.

PAIKALLISMUSEOT

Vuonna 2012 julkaistun laajemman paikallismuseoselvityksen² mukaan kuntien, yhdistysten ja säätiöiden omistamia, vapaaehtoisvoimin tai sivutoimisesti hoidettuja paikallisia kotiseutu- ja erikoismuseoita oli noin 730. Lisäksi maassamme on satoja yksityisomistuksessa olevia kokoelmia ja museoita, joten museoiden kokonaislukumäärää ei voida tarkasti sanoa. Vapaaehtoistoiminnalle ominainen aaltoliike näkyy museoiden määrässä, osa museoista lopettaa toimintansa mutta myös uusia perustetaan. Paikallisuudelle rakentuva kansalaisaktiivisuus saa uusia, kenties kilpaileviakin ilmenemismuotoja, mutta paikallismuseotyö säilyy varmasti jatkossakin keskeisenä toimintamuotona.

Paikallismuseoiden yhteys alueen ihmisiin ja yhteisöihin sekä museoiden taustayhteisöjen sitoutuneisuus museoiden ylläpitämiseen ja paikallishistorian välittämiseen rakentavat vahvan perustan merkitykselliselle museotoiminnalle. Kotiseututyö tukee niin alueellisen identiteetin kuin yksittäisten ihmisten paikallisuudelle rakentuvan identiteetin muodostumista. Vahva identiteetti auttaa alueellisen omaleimaisuuden tunnistamista, mikä on keskeinen osa seudun elinvoimaisuuden kehittämisessä.

Paikallinen historia, oma asuinympäristö ja yhdessä tekeminen kiinnostavat. Paikallismuseotoiminta tarjoaa ihmisille mahdollisuuden osallistua kulttuuriperinnön vaalimiseen omaehtoisesti ja monissa eri rooleissa esimerkiksi talkoolaisena, tapahtumajärjestäjänä, yhteistyökumppanina tai kävijänä. Paikallismuseotyö aktivoi ihmisiä käyttämään omia taitojaan ja vahvuuksiaan, tarjoaa mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen, verkostojen luomiseen ja ylläpitämiseen, sekä luo mielekkään tavan työskennellä tärkeiksi koettujen asioiden parissa.

Paikallismuseot muodostavat koko maan kattavan, matalan kynnyksen kulttuurin lähipalveluverkoston. Ne mahdollistavat erilaisia kohtaamisia kulttuuriperinnön äärellä ja vahvistavat yhteisöllisyyden ja osallisuuden kokemusta. Kyse on merkittävästä kansalaisaktiivisuuden ja -vaikuttamisen osoituksesta sekä panoksesta yhteisen kulttuuriomaisuuden säilyttämiseksi.

Omistajuus

Raportissa museon omistajuudella viitataan museon kokoelmien omistamiseen. Paikallismuseoissa kokoelmat, rakennukset ja kiinteistö voivat olla eri toimijoiden omistamia. Paikallismuseokentällä ovat yleisiä myös erilaiset yhteistyösopimukset, joiden puitteissa esimerkiksi kunnan omistama museokohde tai kokoelmat on luovutettu kotiseutuyhdistyksen ylläpidettäväksi ja hoidettavaksi.

Kokoelmien omistajuutta kartoittavaan kysymykseen vastasi 338 museota. Yhden museon eri kokoelmilla voi myös olla eri omistajia. Yhdistysten omistamat kokoelmat ovat paikallismuseokentällä suurin ryhmä ja niiden lukumäärä vastaajien joukossa oli 183 eli noin puolet. Kunnan omistamia kokoelmia löytyi noin neljäsosalta (90), säätiöiden kokoelmia 29 paikallismuseolta. Yksityishenkilöiden omistamia kokoelmia oli 23, yritysten omistamia kokoelmia 13 ja seurakuntien omistamia seitsemän. Valtion omistamia kokoelmia löytyi niin ikään seitsemästä vastaajamuseosta. Lisäksi kokoelmien omistajiksi mainittiin sairaanhoitopiirejä, pelastuslaitoksia ja yksi oppilaitos.

² Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu: *Rakkaudesta kulttuuriperintöön; Paikallismuseotoiminnan kehittämissuostyöryhmän loppuraportti* http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/Rakkaudesta_kulttuuriperintoon.html

Konneveden kotiseutumuseolla rakennetaan perinteistä riukuaitaa. Kuva: Reijo Rantanen.

Museotyyppi

Kysymykseen museotyyppistä saatiin 338 vastausta. Suurin osa vastaajista kuvasi museotaan kulttuurihistorialliseksi museoksi. Lisäksi vastauksia käsiteltäessä kulttuurihistoriallisiksi museoiksi määriteltiin myös sellaisia museoita, jotka olivat kuvanneet itseään esimerkiksi kotiseutumuseoiksi, kotimuseoiksi, talomuseoiksi, paikallismuseoiksi tai ulkomuseoiksi. Kulttuurihistoriallisia museoita oli vastaajien joukossa peräti kaksi kolmasosaa (69 %).

Erikoismuseoita vastaajien joukossa on reilu viidesosa (22 %). Vastauksia käsiteltäessä erikoismuseoiksi määriteltiin myös sellaisia museoita, jotka olivat kuvanneet itseään esimerkiksi sairaalamuseoiksi, maatalous- tai kalastusmuseoiksi tai kirkkomuseoiksi.

Lisäksi joukossa oli monia yhdistelmämuuseoita (8 %). Vastauksia käsiteltäessä määriteltiin yhdistelmämuuseoiksi sellaiset museot, jotka määrittivät itsensä useampaan kuin yhteen kategoriaan.

Taidemuseoita kyselyyn vastanneista museoista oli 4 (1 %).

RESURSSIT

Talous

Taloutta koskevat kysymykset todettiin kyselyn aikana haasteellisiksi, ja niiden pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä voidaan pitää korkeintaan suuntaa-antavina. Luvut ovat usein arvioita, minkä lisäksi moni jätti kokonaan vastaamatta taloutta koskeviin kysymyksiin.

Taloutta koskevista vastauksista on kuitenkin selkeästi huomattavissa, että paikallismuseokenttä on moninainen ja museot poikkeavat toisistaan hyvinkin paljon.

Museoiden menot

Museoiden menoja koskeviin kysymyksiin vastasi yhteensä 276 museota. Museoiden vuosittaiset menot vaihtelevat 50 eurosta yli 300 000 euroon. Kaikkien tietoja antaneiden museoiden menot yhteensä olivat noin 4,6 miljoonaa. Keskimääräiset menot olivat noin 16 700 euroa vuodessa.

Palkkamenot ilmoitti 180 museota ja niiden yhteenlaskettu summa oli noin 1,5 miljoonaa euroa. Tämä tekee keskimäärin 8 300 euroa museota kohden. Henkilöstömenoissa vaihteluväli oli alle sadasta eurosta yli 140 000 euroon.

Kiinteistömenot ilmoitti 231 museota ja niiden yhteenlaskettu summa oli noin 1,7 miljoonaa euroa. Tämä tekee keskimäärin 7 300 euroa museota kohden. Kiinteistömenojen vaihteluväli oli hieman yli kymmenestä eurosta lähes 270 000 euroon.

Muita menoja ilmoitti 224 museota ja niiden yhteenlaskettu summa oli noin 1,1 miljoonaa euroa. Tämä tekee keskimäärin 5 100 euroa museota kohden. Muiden menojen vaihteluväli oli hieman yli kymmenestä eurosta noin 75 000 euroon.

Museoiden tulot

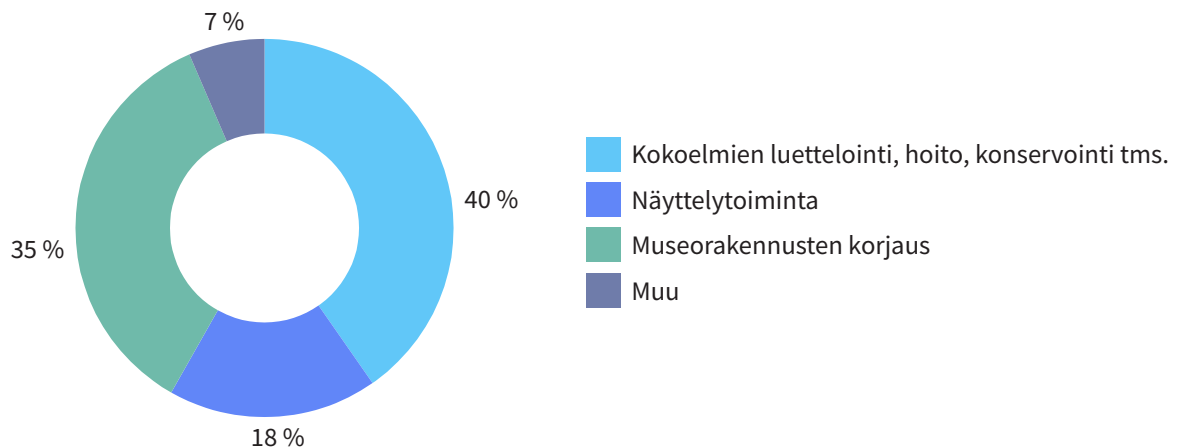
Kyselyn perusteella museoiden tulot koostuvat monesta eri lähteestä. Yksi tärkeimmistä paikallis-museokentän yksittäisistä rahoittajista ovat kunnat, minkä lisäksi museoiden oma varainhankinta ja erilaiset avustukset ovat merkittäviä tulonlähteitä.

On oletettavissa, että suurin osa kunnan omistamien museoiden rahoituksesta koostuu kunnan oma-rahoituksesta eli suurin osa menoista katetaan kuntien toimesta. Kunnan omistamien museoiden yhteenlasketut menot olivat noin 1,5 miljoonaa euroa. Kunnat myöntävät myös avustuksia yhdistysten ja säätiöiden omistamille museoille. Kunnan avustusta ilmoitti saaneensa 115 museota vuonna 2015 ja näiden avustusten yhteenlaskettu summa oli noin 318 000 euroa, keskimäärin noin 2 800 euroa museota kohden.

Avustuksilla onkin tärkeä osa paikallismuseoiden toiminnan rahoittamisessa. Avustuksia voidaan hakea kuntien lisäksi esimerkiksi valtiolta, seurakunnilta, ELY-keskuksilta, säätiöiltä ja erilaisista rahastoista.

Valtionavustuksia kertoi saaneensa 77 museota, yhteensä lähes 360 000 euroa. Se on keskimäärin 4 600 euroa museota kohden. Tämä on linjassa myös Museoviraston myöntämien harkinnanvaraisten avustusten määrän kanssa: vuonna 2015 Museovirasto jakoi kaikkiaan 599 350 euroa 132 paikallismuseolle. Keskimääräinen avustussumma oli 4 541 euroa. Avustuksia myönnettiin eniten kokoelmien luettelointiin, hoitoon ja konservointiin, museorakennusten korjauksiin sekä näyttelytoimintaan. Näihin kolmeen tarkoitukseen myös haettiin rahoitusta kaikista eniten. (ks. Liite 1).

Kuvio 2 Museoviraston jakamat harkinnanvaraiset valtionavustukset käyttötarkoituksen mukaan vuonna 2015

Oma varainhankinta on myös merkittävä tulojen lähde ja tästä iso osa kerätään pääsymaksuina. Pääsymaksutuloja ilmoitti saaneensa 153 museota. Pääsymaksujen yhteenlaskettu summa oli yli 350 000 euroa, keskimäärin noin 2 300 euroa museota kohden. Vaihteluväli on kuitenkin 10 eurosta lähes 80 000 euroon. Suurimmalla osalla (149) pääsymaksutulot olivat alle 10 000 euroa ja näiden museoiden pääsymaksujen keskiarvo oli 1 400 euroa.

Kyselyssä tiedusteltiin lisäksi muita varainhankinnan tuloja. Näitä ovat yleisimmin jäsenmaksut, vuokratuotto ja myyntituotot. Kysymykseen vastasi 157 paikallismuseota ja tulojen yhteenlaskettu summa oli noin 758 000 euroa. Kaikkien vastaajien antamien vastausten keskiarvo oli 4 800 euroa ja vaihteluväli oli alle 20 eurosta yli 80 000 euroon. Suurimmalla osalla vastaajista (139) muiden varainhankinnan tulojen määrä oli alle 10 000 euroa ja näiden keskiarvo oli noin 2 000 euroa museota kohden. Näiden lisäksi vastaajien joukossa oli 18 museota, joiden muun varainhankinnan tulot ylittivät 10 000 euroa.

Henkilöstö ja vapaaehtoistoiminta

Yli puolet vastanneista, eli 187 museota, ilmoitti palkanneensa henkilöstöä museoon vuonna 2015. Henkilöstön määrä oli yhteensä 447 henkeä. Kuvioista 3 voi nähdä, että lähes puolet näistä museoista työllisti vain yhden henkilön ja neljännes antoi työtä kahdelle työntekijälle vuoden 2015 aikana.

Työssäolopäiviä kertyi yhteensä 15 389, keskimäärin 89 päivää museota kohden ja 34 päivää työntekijää kohden (173 vastaajaa). Lähellekään kaikissa paikallismuseoissa ei siis ole vakituista museoammattillista henkilökuntaa. Palkatut henkilöt ovat usein kesätyöntekijöitä: avoinnapiito-henkilöstöä eli lipunmyyjiä, oppaita ja valvoja tai erilaisten avustusten turvin rahoitettuja projektityöntekijöitä, jotka palkataan avoinnapiitotehtävien lisäksi edistämään kokoelmien inventointia, luettelointia tai digitointia. Osa työntekijöistä voi olla työllistettyjä ja kaupungin tuella palkattuja nuoria kesätyöntekijöitä, osa museoaineita opiskelevia korkeakouluharjoittelijoita.

Usein koulutettua työvoimaa onkin mahdollista saada vain kesäkuukausiksi. Vaikka museoammattillisen henkilökunnan palkkaus edes muutamaksi kuukaudeksi auttaa esimerkiksi luetteloinnin edistämässä, vaikeuttaa tilanne museon toiminnan suunnittelua. Toisaalta paikallismuseoissa tehdyt kesätyöt voivat museoaineita opiskeleville olla ainoa mahdollisuus saada työkokemusta alalta ja kartuttaa omaa osaamista.

Paikallismuseoita ylläpidetään ja kehitetään vapaaehtoisvoimin – avoimuus tuo lisää työvoimaa

Suomalaiset ovat innokkaita ja ahkeria hoitamaan kulttuuriperintöään. Paikallismuseoissa toimivat vapaaehtoiset antavat valtavasti aikaansa museotyöhön. Aktiivisia ihmisiä ei kuitenkaan voi olla liikaa, ja aika usein kaivataan vielä lisää työvoimaa. Kuinka jotkut museot onnistuvat keräämään valtavan vapaaehtoisjoukon?

Hankasalmen kotiseutumuseon alueella pääsi kesällä 2015 kokeilemaan hortoilua. Innokas villivihannesharrastaja tarjoutui järjestämään villivihannesten keruun alkeiskurssin ja villivihanneskävelyn museon lähialueella, ja tapahtuma keräsi runsaasti osallistujia. Jokainen voi tuoda tai luoda museoon jotain pientä. Kannattaa ottaa vastaan myös yksittäisten henkilöiden ideat ja tarjota tilaa ihmisten omalle harrastuneisuudelle.

Yläneen kotiseutuyhdistys on rakentanut perinnekasvitarhan museoalueelle. Puutarhatoiminnan pyörittäjiksi löytyi lehti-ilmoituksella kasveista kiinnostuneita paikkakuntalaisia ja kesäasukkaita, jotka muodostivat oman kasvikerhon kotiseutuyhdistyksen kylkeen. Paikallislehtien lisäksi yläneläisten perinnekasvitarhasta

ovat kirjoittaneet *Kodin Pellervo*, *Glorian Antiikki* ja *Kotipuutarha* -lehdet. Julkisuus on tuonut Yläneelle puutarhaturisteja ja taimimyynti tuloja yhdistykselle.

Punkalaitumella Yli-Kirran talonpoikaismuseon iso jokakesäinen tapahtuma on *Kaikkien aikojen maatalousnäyttely*. Tapahtuma perustuu työnäytöksiin, joita ovat toteuttamassa vapaaehtoiset paikkakuntalaiset. Useilla on vuosittaiset vakiohommansa ja jokainen saa myös henkilökohtaisen kutsun – alkuvuodesta museon väki soittaa läpi ja pyytää: ”Tulisitko taas näyttämään lankkusahan käyttöä / höyläämään päreitä / tekemään saippuaa”. Tapahtuma on pienen paikkakunnan talkootyön voimannäyte, talkooväkeä on 200 henkilöä ja mukana ovat kotiseutuyhdistyksen lisäksi lähes kaikki muutkin paikkakunnan yhdistykset. Kaikki ovat ylpeitä siitä, että saavat olla näyttämässä omaa osaamistaan. Vierailijoita on vuosittain 2 000–4 000, mikä on 3 000 asukkaan paikkakunnalla valtava määrä. Yli-Kirran talonpoikaismuseon toinen onnistuminen ovat tiistaitalkoot. Työvoimaa tarvittiin ja samaan aikaan ihmiset kyselivät, kuinka voisivat olla avuksi ja milloin. Yhdistys

Yli-Kirran museon tiistaitalkoot keräävät vapaaehtoisia. Kuva: Sini Hirvonen.

Yli-Kirran museon tiistaitalkoot. Kuva: Sini Hirvonen.

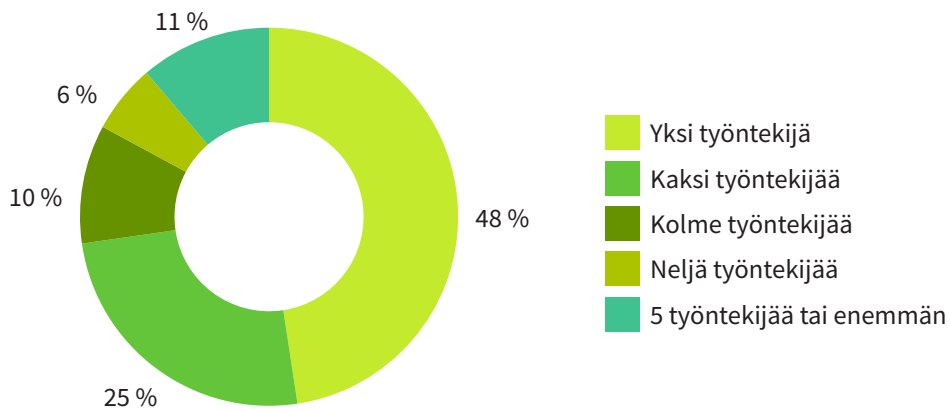
päätti pitää talkoot toukokuusta syyskuuhun joka tiistai klo 18 ja ilmoitti siitä paikallislehdessä. Kaikki tiesivät olevansa tervetulleita, työssäkäyvät ehtivät mukaan ja paikalla oli aina joku neuvomassa. Nyt tiistaitalkoilla hoidetaan kaikki museon kunnostustyöt.

Isoesakyrössä on nähtävissä, kuinka uudenlaiset tapahtumat tuovat mukanaan uusia vapaaehtoisryhmiä. Isonkyrön museossa järjestävistä 1700-luvun markkinoista on tullut yksi Suomen suurimmista vanhan ajan käsityöläistapahtumista, jossa vieraillee vuosittain 20 000 kävijää. Ensimmäisillä markkinoilla vuonna 1994 myyjä oli 30, tällä hetkellä myyntipaikkoja on käytössä 155, eikä alueelle mahtuisi enempää. Järjestäjien mukaan tapahtuman kasvattaminen vaatii ”sitkeää työtä ja oman linjan”. Kaiken työn ei tarvitse olla niiden harteilla, jotka muutenkin tekevät paljon: kotiseutuyhdistys on perustanut markkinoiden järjestämistä varten oman alajaoston ja joka vuosi uusia ihmisiä tulee vapaaehtoisiksi tapahtumaan.

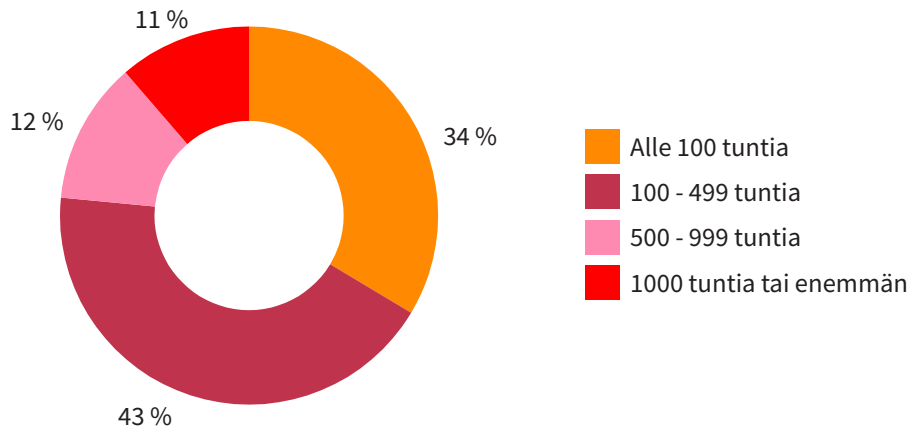
Isonkyrön museon alueella kotiseutuyhdistys järjesti suuren Pohjan sodan Napuen taistelun ennallistamisnäytöksen. Tapahtumaa oli tekevässä yli 100 vapaaehtoista ja näytöksessä oli 400 osallistujaa. Näytökseen liittyi 1700-luvun sotilasleiri, jossa historiaharrastajat ympäri maailman elivät viikonlopun ajan tuon ajan elämää. Historioitsija teki käsikirjoituksen yhdessä näiden historiaharrastajien kanssa, joilta ehdotus näytöksen järjestämiseen alun perin tuli. ”Kun joku ulkopuolinen tarjoaa museoon jotain uutta, tartu tilaisuuteen!”, yhdistyksestä kannustetaan. Taistelunäytös kiinnosti ja laajalta alueelta tuli kymmeniä bussilastillisia katsojia. Onnistuneen tapahtuman jälkeen sen tekemiseen osallistuneet naiset halusivat jatkaa toimintaa ja kotiseutuyhdistyksen kylkeen perustettiin Napuen mamsellit -ryhmä. Ryhmä sai apurahaa, jota käytetään museon elävöittämiseen. Tulossa on monenlaista interaktiivista toimintaa, käsityöpäiviä museolla, rooliopastuksia, aikamatkoja ja tehtäväratoja.

Teksti: Sini Hirvonen, Suomen Kotiseutuliitto. Esimerkit on kerätty Kotiseutumuseoiden helmet -hankkeessa vuonna 2015. Hankkeessa selvitettiin paikallismuseotoimijoiden näkemyksiä kulttuurimatkalusta. Lisää tietoa löydät Kotiseutuliiton verkkosivujen Tietopankista: bit.ly/museomatkaikohteena

Kuvio 3 Palkattujen henkilöiden lukumäärä museota kohden

Kuvio 4 Vapaaehtois- ja talkootyötuntien määrä museota kohden

Suurin osa museoiden ylläpitoon liittyvästä työstä tehdään edelleen vapaaehtoisvoimin. Vapaaehtoisten määrän ilmoitti 255 museota, ja näissä toimi yhteensä 4 106 vapaaehtoista. Vapaaehtoisten määrä vaihtelee yhdestä 250 vapaaehtoiseen. Vapaaehtoistyön tai talkootuntien määrän ilmoitti 247 museota. Vuonna 2015 tuntien yhteenlaskettu määrä oli 108 329, eli keskimäärin 439 talkootuntia museota kohden ja 26 tuntia henkilöä kohden. Vaihteluväli on todella suuri: vähimmillään tunti per museo, enimmillään 9 000 vapaaehtoistuntia museota kohden. Vuotta 2010 koskeneessa laajemmassa paikallismuseotoimintaa koskeneessa kyselyssä selvisi, että talkootunteja oli keskimäärin 437 ja vapaaehtoisia keskimäärin 15 museota kohden. Nämä luvut ovat siis pysyneet lähes samoina.

Yli 70 prosentissa kysymykseen vastanneista museoista tehtiin alle 500 vapaaehtois- tai talkootyötuntia vuoden 2015 aikana. Yleisimmin vuoden mittaan tehtyjen talkootuntien määrä sijoittui 100 ja 500 tunnin välille, mutta silti lähes 30 museota ilmoitti talkootyön määräksi 1 000 tuntia tai enemmän. Alueittain tarkasteltuna vilkkainta vapaaehtoistyö oli Keski-Suomessa, Satakunnassa, Pohjanmaalla, Kymenlaaksossa, Kainuussa, Pirkanmaalla ja Kanta-Hämeessä, joissa tehtiin keskimäärin yli 500 tuntia vapaaehtois- tai talkootyötä vuodessa museota kohden.

Niissä museoissa, joissa tehtiin eniten vapaaehtoistyötunteja, oli myös keskimäärin enemmän vapaaehtoistyöntekijöitä. Annettujen vastausten pohjalta on myös nähtävissä, että näissä museoissa tehtiin selvästi eniten vapaaehtoistyötunteja per vapaaehtoinen. Niissä museoissa, joissa tehtiin alle 100 talkootuntia vuodessa, yksi talkoolainen teki keskimäärin 5,5 tuntia vapaaehtoistyötä. Seuraavissa kategorioissa 12,6 (100–499 tuntia) ja 32,6 (500–999 tuntia). Niissä museoissa, joissa tehtiin 1 000 talkootuntia tai enemmän vuonna 2015, tehtiin keskimäärin peräti 60,8 tuntia talkoolaista kohden.

KOKOELMAT

Museoiden kokoelmat luovat käsin kosketeltavan linkin menneisyyteen. Paikallismuseoiden kokoelmilla on merkitystä erityisesti paikallisesti, mutta ne ovat myös osa laajempaa yhteistä kulttuuriperintöämme. Kokoelmat ja niihin liittyvät tarinat ja perinteet kertovat paikkakunnan menneisyydestä ja toimivat parhaimmillaan inspiraationa ja tiedonlähteenä paikallisyhteisöjen elämässä nyt ja tulevaisuudessa.

Yhteensä Suomen museoissa on ainakin 7 miljoonaa kulttuurihistoriallista objektia. Paikallismuseotilaston kokoelmia kartoittaneeseen kysymykseen vastanneissa 275 museossa oli lähes 700 000 objektia. Kun ottaa huomioon, että vastaukset on saatu alle puolelta paikallismuseoista, on objektien todellinen määrä paljon suurempi.

Paikallismuseoissa oli keskimäärin 2 536 esinettä museota kohden, esineiden määrän vaihdeltaessa kymmenestä kymmeneen tuhansiin. Vuoden kartuntaa koskevaan kysymykseen vastasi 159 museota. Vuonna 2015 kysymykseen vastanneisiin paikallismuseoihin otettiin 9 227 uutta kokoelmaesineitä.

Taidekokoelmia kartoittavaan kysymykseen vastasi 62 museota, joiden kokoelmista löytyy 4 061 taideteosta, keskimäärin 66 taideteosta museota kohden. Paikallismuseokyselyyn vastanneista museoista 1 % määritteli itsensä puhtaasti taidemuseoksi, kun ammatillisten museoiden joukosta taidemuseoita on peräti 17,2 %. Paikallismuseoissa taidekokoelmien laajuuden vaihteluväli oli yksittäisistä teoksista tuhannen taideteoksen kokoelmiin. 14 museota ilmoitti kartuttaneensa taidekokoelmiaan vuonna 2015, yhteensä kartunta oli 60 teosta.

Paikallismuseoiden valokuvakokoelmien laajuutta koskevaan kysymykseen vastasi 182 museota ja näiden yhteenlaskettu valokuvamäärä oli 386 254, keskimäärin 2 122 valokuvaa vastannutta museota kohden. Vastausten hajonta oli valtava: pienimmillään kokoelmaan kuului 2 ja suurimmillaan 50 000 valokuvaa. Valokuvakokoelmia ilmoitti kartuttaneensa 55 museota yhteensä 10 853 valokuvalla, eli keskimäärin 197 valokuvalla museota kohden.

Lisäksi muutama museo mainitsi kokoelmien sisältävän luonnontieteellisiä näytteitä.

Kokoelmien laajuutta tarkasteltaessa voidaan ottaa vertailukohtaksi Suomen ammatillisesti hoidettut museot. Museotilastosta saatavilla olevien tietojen mukaan ammatillisten museoiden kokoelmiin sisältyi vuoden 2015 lopussa noin 5,5 miljoonaa kulttuurihistoriallista objektia, noin 400 000 taideteosta ja noin 23,6 miljoonaa valokuvaa.

Lampaat hoitavat Konneveden kotiseutumuseon pihaa. Kuva: Jussi Miettinen.

Noin neljännes vastaajista ilmoitti hallinnoivansa myös muunlaista luetteloitua kokoelma-aineistoa. Tämä luokka pitää sisällään mm. videotallenteita, äänitteitä (haastatteluaineisto ymv.), kirjoja, kokoelmiin liittyvää taustamateriaalia ja tutkimusaineistoja, lehtien vuosikertoja, lehtileikkeitä, tekstiilejä, rekvisiittamateriaaleja, huonekaluja, valokuvanegatiiveja, postimerkkejä, rahoja, toimintaan liittyvää dokumentointia, asiakirjoja, kirjeenvaihtoa, päiväkirjoja ja nuotteja. Lisäksi mainittiin myös kotiseutuarkistoja sekä esineistöä, jota ei ole luetteloitu lainkaan, mutta jotka on tuotu esiin muun kokoelma-aineiston yhteydessä.

Kokoelmiin kuuluvaa arkistomateriaalia oli kysymykseen vastanneissa paikallismuseoissa (91 museota) noin 4 900 hyllymetriä.

Sähköinen kokoelmanhallintajärjestelmä oli käytössä noin kolmanneksella kyselyyn vastanneista museoista. Suurin osa vastaajista käyttää kokoelmien hallintaan tavallisia tietokoneohjelmia, lähinnä Microsoft Exceliä, mutta myös Accessia ja Wordiä. Käytössä on kuitenkin myös varsinaisia kokoelmanhallintajärjestelmiä, joista useimmiten mainittiin Musketti, Renki ja Siiri. Vastanneiden museoiden kokoelmaesineistä oli vuoden 2015 lopussa luetteloitu sähköisesti noin 33 %, taide-teoksista noin 28 % ja valokuvista noin 51 %.

Noin 40 museota ilmoitti, että niiden kokoelmia voi selata verkossa joko museon tai seuran verkkosivuilta tai Finnan kautta.

Museoista 78 ilmoitti, että museon kokoelmien kartuttamista ja ylläpitoa ohjaa kirjallinen suunnitelma tai ohje. Tämän lisäksi moni museo ilmoitti, että kokoelmaohjelma on tekeillä. Kokoelmien kartuttamista saattavat ohjata myös paikallismuseon työkirja, taustaorganisaation säännöt ja johto, alueen maakuntamuseo, totutut, kirjaamattomat käytänteet tai intuitio.

TOIMINTA

Avoinna olo

Kysymykseen museoiden avoinna olostasi vastasi 335 museota. Vastausten perusteella suurin osa paikallismuseoista on avoinna kausiluonteisesti (77 %), tyypillisimmin kesäkuusta elokuuhun. Näistä museoista 242 ilmoitti avoinnaolopäivien määrän, ja ne olivat auki keskimäärin 42 päivää vuonna 2015.

Vain sopimuksesta, esimerkiksi tilauksesta tai tapahtumien yhteydessä, oli auki 13 % museoista.

Ympäri vuoden oli avoinna 7 % museoista. Avoinnaolopäivien määrä vaihteli kuudesta 365:een. Osa vastaajista on tulkinnut museonsa olevan avoinna ympärivuotisesti, jos museo on avoinna vain harvoin mutta myös muuna aikana kuin kesäkaudella.

Kolme prosenttia vastaajamuseoista oli tilapäisesti suljettuna. Syitä olivat muun muassa museorakennusten korjaustyöt tai niiden tarve, näyttelyrakentaminen, taloudelliset syyt tai henkilökunnan puute.

Kaikkien vastauksen antaneiden museoiden (291) keskimääräinen avoinnaolopäivien määrä oli 52.

Museokäynnit

Kävijämääriä tiedusteleviin kysymyksiin vastasi 302 museota. Näissä museoissa kävi yhteensä noin 429 000 kävijää eli keskimäärin 1 419 kävijää museota kohti. Kun otetaan lisäksi huomioon Museo-tilastosta saatavat ammatillisten museoiden käyntimäärät, vierailtiin kaikissa Suomen museoissa vuonna 2015 yli 6 miljoonaa kertaa.

Vastausten perusteella voidaan todeta, että Suomen paikallismuseoissakin vierailaan paljon. Keskimäärin eniten käyntejä museota kohti oli Keski-Pohjanmaan, Kymenlaakson ja Pirkanmaan paikallismuseoissa.

Suurimmassa osassa paikallismuseoista kävi vuonna 2015 alle 10 000 kävijää (297 museota). Viidessä museossa vieraili yli 10 000 kävijää. Kävijämääriä tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että suurimmalla osalla paikallismuseoista avoinna olo rajoittuu vain kesäaikaan ja tällöinkin vain rajattuihin viikonpäiviin.

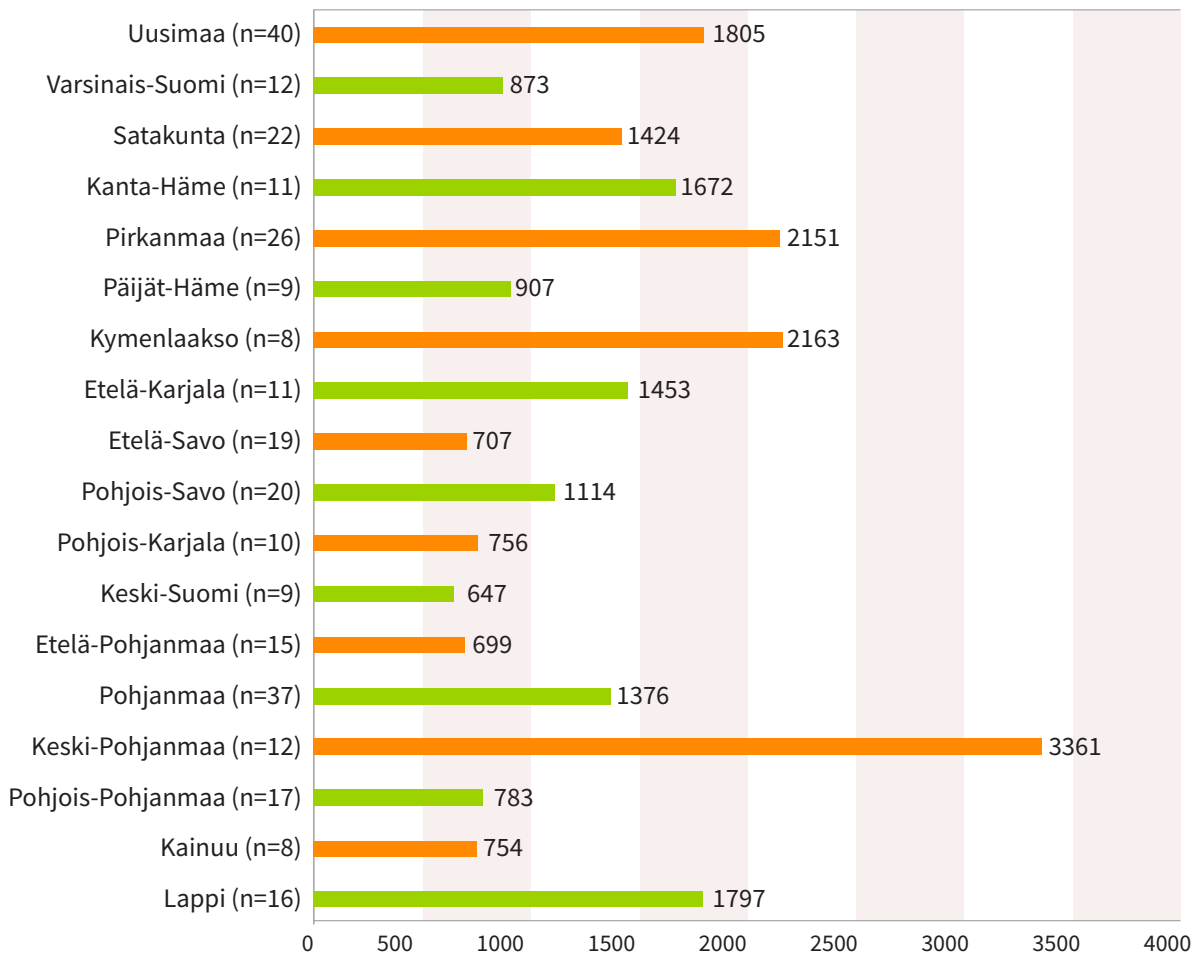
Iso osa kävijämääriä antaneista museoista pystyi jaottelemaan käynnit maksettuihin ja ilmaisiin käynteihin. Näiden vastausten perusteella voidaan todeta, että suurin osa (n. 60 %) käynneistä oli ilmaisia.

Kyselyssä tiedusteltiin myös päiväkoti-, koululais- ja opiskelijaryhmien kävijämääriä. Tiedot antoi 194 museota, joiden yhteenlaskettu kävijämäärä oli noin 43 500 eli keskimäärin museota kohden 224 kävijää.

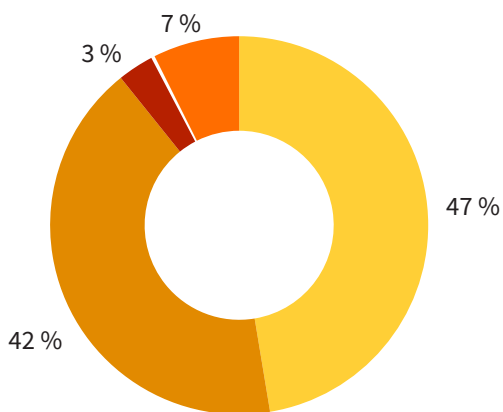
Noin puolet sisäänpääsymaksuja koskeviin kysymyksiin vastanneista museoista ei peri pääsymaksuja aikuisilta (yhteensä 325 vastausta). Lapsille ilmainen sisäänpääsy oli 76 % museoista (vastauksia 312).

Iso osa niistä museoista, jotka ilmoittivat aikuisten pääsymaksuksi jonkun muun kuin annetun euromääräisen vaihtoehdon, kertoivat pääsymaksun olevan vapaaehtoinen. Lasten ja erityisryhmien pääsymaksujen kohdalla mainittiin myös erilaiset perheliput.

Kuvio 5 Käyntimäärien keskiarvot maakunnittain

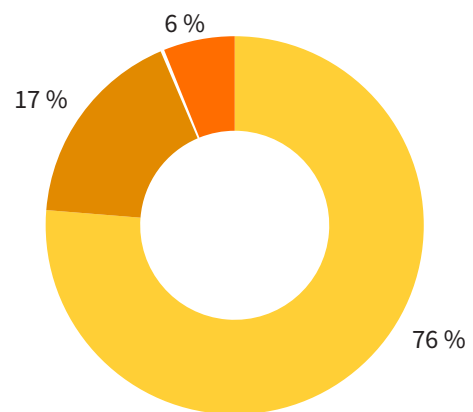

Kuvio 6 Sisäänkäymäsymäksu, aikuiset (n=325)

Ilmainen sisäänpääsy	154
1-5 euroa	136
6-10 euroa	10
11-20 euroa	1
muu, mikä	24

Kuvio 7 Sisäänkäymäsymäksu, lapset (n=312)

Ilmainen sisäänpääsy	238
1-5 euroa	54
6-10 euroa	1
11-20 euroa	0
muu, mikä	19

Näyttelyt ja julkaisutoiminta

Perusnäyttelyn tyyppiä koskevaan kysymykseen vastasi 334 museota. Suurimmassa osassa oli esillä esinekokoelma (82 % vastaajista). Seuraavaksi tyypillisin oli rakennus/interiööri (37 %), erikoisnäyttelyt mainitsi neljännes vastaajista. Erikoisnäyttelyistä mainittiin erikseen mm. sotahistoriaan, henkilöhistoriaan ja koulu- tai sairaalamuseoihin liittyvät näyttelyt, valokuvanäyttelyt sekä muut erilaiset museon erikoisalaan liittyvät näyttelyt, turvekoneet, lentokoneet ja pitsikokoelma. Taideteoksia oli esillä vain 4 prosentilla vastanneista.

Monessa paikallismuseossa tehtiin 1–3 vaihtuvaa näyttelyä joko museon omiin tiloihin tai muihin tiloihin (39 % vastaajista, vastaajia 331). Muina tiloina saattoi toimia esimerkiksi kunnan kirjasto tai toinen museo.

Paikallismuseot tuottivat myös monenlaista kirjallista aineistoa vuonna 2015: esitteitä, paikallishistoriaa käsittelevää kirjallisuutta, postikortteja, verkkojulkaisuja tai sisältöä verkkosivuille, lehti-juttuja, kalentereita ja postikortteja. Paikallismuseot olivat lisäksi mukana monissa alueellisissa museoiden yhteisjulkaisuissa, portaaleissa ja esitteissä. Monessa tapauksessa kirjallinen aineisto voi olla museon taustayhdistyksen tuottamaa, ei niinkään osa museotoimintaa.

Tapahumat

Yleisötapahumien määrän ilmoitti 211 museota. Näiden museoiden yhteenlaskettujen tapahtumien määrä oli 1 293, eli keskimäärin noin 6 tapahtumaa museota kohden. Vastauksissa mainittiin erikseen mm. näyttelyavajaiset, perinnepäivät, teatteriesitykset, sukukokoukset, lauluillat, avoimet ovet, talkoot, syntymäpäiväjuhlat, juhannus- ja kesäjuhlat, joulumyyjäiset, kyläjuhlat, häät ja kirkonmenot.

Opastuksia kertoi järjestäneensä 212 museota ja opastusten yhteismäärä oli noin 8 700. Keskimäärin siis 41 opastusta museota kohden. Opastusten lukumäärät vaihtelivat yhdestä satoihin, sillä moni ilmoitti, että museossa kaikki vierailijat saavat opastuksen.

Kyselyn avoimissa vastauksissa tapahtumatoiminta nähtiin kolmanneksi tärkeimpänä kehittämiskohteena (Liite 2). Tapahtumien järjestäminen ja niihin liittyvä paikallinen yhteistyö mainittiin usein myös osana museoiden tulevaisuudennäkymiä. Vastauksista kävi ilmi, että tapahtumien on huomattu tuovan museolle paljon ja myös uudenlaisia kävijöitä. Eräskin vastaaja arveli tapahtumien suosion vaikuttavan paljon museon toiminnan painopisteisiin tulevaisuudessa: ”Perintötalon toiminta muuttuu todennäköisesti lähivuosina yhä enenemässä määrin tapahtumapainotteiseksi, viime kesät ovat osoittaneet yleisötapahumien vetävän kävijöitä koko ajan enemmän.”

Paikallismuseot verkossa

Kysymykseen verkkosivuista vastasi 333 museota. Näistä 66 %:lla museoista on omat verkkosivut, tai ne ovat osana kunnan tai kotiseutuyhdistyksen sivuja tai esimerkiksi maakuntamuseon ylläpitämää museoportaalia.

Paikallismuseoiden sosiaalisen median käyttöä koskevaan kysymykseen vastasi 331 museota. Näistä noin puolet ilmoitti käyttävänsä sosiaalista mediaa (49 %). Facebook on vastaajien joukossa ehdottomasti yleisin sosiaalisen median kanava, mutta moni ilmoitti käyttävänsä myös Instagramia, muutamaa Twitteriä ja Flickriäkin. Joissain tapauksissa museon tapahtumista saatetaan tiedottaa esimerkiksi kunnan Facebook-sivujen kautta, vaikka museolla ei omia sosiaalisen median kanavia olisikaan käytössä. Facebookia käytetään lähinnä tapahtumista ja aukioloajoista tiedottamiseen, mutta myös esimerkiksi museoon liittyvän kuvamateriaalin jakamiseen ja ilmiöistä keskustelemiseen. Myös aineiston rikastaminen osallistamalla mainittiin Facebookin käytön yhteydessä. Muutamit mainitsivat myös museolla olevan oman blogin.

Tapahtumat tuovat museoon lisää kävijöitä

Kotiseutuliiton tekemässä kyselyssä paikallismuseotoimijat saivat kertoa, mikä on tuonut heidän museolleen matkailullisia onnistumisia ja lisää kävijöitä. Ylivoimaisesti eniten mainintoja avoimissa vastauksissa oli tapahtumiin panostamisesta. Vuosittain toistuvat tapahtumat ovat hyvä keino saada museolle vakiokävijöitä. Uudenlaista tapahtumaa kokeilemalla voi saada museoon aivan uutta yleisöä.

Avoimet ovet: Museo Eerolassa Tuuloksessa on järjestetty avointen ovien päivinä maksuttomia kahvihetkiä. Ne ovat tuoneet uusia museokävijöitä – myös paikallisia asukkaita, jotka eivät ole museossa ennen käyneet.

Musiikki ja yhteislaulu: Kuivaniemen kotiseutumuseon lauluiltoja on järjestetty jo kymmenen vuotta ja kävijöitä on edelleen runsaasti, ulkopaikkakuntia myöten. Musiikki ja osallistuminen kiinnostavat!

Asiantuntijaluennot: Keuruun kotiseutumuseossa kivinäyttelyn avaamisen yhteydessä järjestettiin tapahtuma, jossa oli geologian asiantuntijoita Geologian tutkimuskeskuksesta, Metsähallituksesta ja Keski-Suomen liitosta.

Vuotuisjuhlat: Vehkalahden kotiseutumuseossa vietettiin vanhaa loppiaista ja huomattiin, että vuotuisjuhlat kiinnostavat lapsia. Myös uudemmat juhlapäivät voi ottaa hyötykäyttöön: Leineperin ruukkialueella oli Halloweenin aikaan pidetyssä Tuliruukki-tapahtumassa myös kurpitsalyhtypaja.

Kiertävät tapahtumat: Kirjailija Juhani Ahoa juhlistetaan vuorovuosin hänen synnyinpaikkakunnallaan Iisalmessa Juhani Ahon museossa ja myöhemmällä asuinpaikkakunnallaan Järvenpäässä Aholassa. Teematapahtuma ei vie työvoimaa yhdestä museosta joka vuosi.

Jokioisten museorautatie. Kuva: Marko Tuominen.

Vaihtuvat näyttelyt ja näyttelynavajaiset: Kun museoon tulee uusi näyttely, kannattaa siitä ottaa suurin mahdollinen hyöty irti. Tohmajärvellä Nymanin koti- ja apteekkimuseoon järjestettiin Katri Helenan laulajanurasta kertova näyttely ja järjestettiin näyttelyn avajaiset. Museoalueen kävijämäärä lähes tuplaantui edellisvuosiin verrattuna. Juhanin Ahon museo lisäalassa pyysi vierailevaksi näyttelyksi Lapinlahti-Seuran kokoaman kansakoulunäyttelyn. Kiertonäyttelyä museon ei tarvinnut suunnitella ja koota itse, teema kiinnosti, ja jo avajaisissa oli runsaasti väkeä.

Iso viikonlopputapahtuma: Minkion Höyryfestivaali on Jokioisten museorautatieyhdistyksen isoin vuosittainen ponnistus, talkoolaisia on 130 kumpanakin tapahtumapäivänä ja alueella tuhansia kävijöitä. Esillä on höyrylokomobiileja, ja työnäytöksiä järjestetään päreiden höylämisestä, puun sirklauksesta ja tukkilaisperinteestä. Alueella on tori ja musiikkiesityksiä. Kävijät pääsevät resina-ajelulle ja lapset viihtyvät pomppulinnassa, talutusratsastuksessa ja herkutellen ilmaisella hattaralla. Tämä on ainoa kerta vuodessa, kun museoalueelle on pääsymaksu, ja Höyryfestivaalilla pidetään yllä koko museon taloutta.

Muiden järjestämät tapahtumat: Voiko museota markkinoida lähialueella järjestettävän tapahtuman kävijöille tai voiko museolla järjestää osan isommasta tapahtumakokonaisuudesta? Suomen Melontamuseossa erämelonnan suomenmestaruuskilpailujen yhteydessä kilpailijat tuotiin tutustumaan museoon ja järjestettiin kierroksen jälkeen tietokilpailu. Osa Kemijärven kaupungin tärkeimmistä tapahtumista on pidetty Kemijärven kotiseutumuseolla. Kotiseututalo Kycklingsin museaalinen pihapiiri Lapinjärvellä on toiminut muun muassa puolimaratonin lähtöpisteenä.

Eläimet museoalueella: Katvalan kotiseutumuseo Nivalassa moninkertaisti kävijämääränsä kertaheitolla, kun alueelle perustettiin eläinpiha. Jos haluaa kokeilla tätä, kokonaista kotieläinpihaa ei tarvita, vaan jo muutama kana tai maisemaa hoitava lammas lisää museoalueen kiinnostavuutta ja tuo erityisesti lapsiperheitä. Pelit: Yli-Lauroselan talomuseossa Ilmajoella toimii maailman ensimmäinen museoympäristössä toteutettu huonepakopeli. Way Out Pohojanmaan tarinat liittyvät tietenkin museorakennuksen ja Ilmajoen historiaan.

Teksti: Sini Hirvonen, Suomen Kotiseutuliitto. Esimerkit on kerätty Kotiseutumuseoiden helmet -hankkeessa vuonna 2015. Hankkeessa selvitettiin paikallismuseotoimijoiden näkemyksiä kulttuurimatkailusta. Lisää tietoa löydät Kotiseutuliiton verkkosivujen Tietopankista: bit.ly/museomatkaikohteena

PAIKALLISMUSEOIDEN TULEVAISUUDENNÄKYMÄT JA KEHITTÄMISKOHTEET

Kyselyn lopuksi vastaajia pyydettiin kuvailemaan museoiden tulevaisuudennäkymiä sekä tunnistamaan oman toiminnan kannalta merkittäviä kehittämiskohteita. Tulevaisuudennäkymiä koskevaan kysymykseen saatiin 308 avointa vastausta. Vastauksia käsiteltäessä ne jaoteltiin hyviin, huonoihin ja neutraaleihin. Tulevaisuudennäkymät määriteltiin neutraaleiksi, mikäli toiminnan ei koettu olevan välittömän uhan tai ylitsepääsemättömien vaikeuksien edessä ja toimintaa suunniteltiin jatkettavan kuten ennenkin. Tulevaisuudennäkymät luokiteltiin hyväksi, jos kuvauksesta välittyi selkeä positiivisuus tai toimintaa suunniteltiin laajennettavan tai merkittävästi uudistettavan. Huonoiksi tulevaisuudennäkymät luokiteltiin niissä tapauksissa, joissa museon toiminta koettiin olevan vakavan uhan alla esimerkiksi rahoituksen riittämättömyyden, toiminnan lakkauttamisen tai jonkin muun syyn takia.

Selvästi suurin osa, lähes 90 % vastanneista, koki tulevaisuudennäkymänsä vähintään neutraaleina, jopa kolmasosa hyvinä. Huonot tulevaisuudennäkymät olivat 11 %:lla vastanneista. Kun otetaan huomioon, että paikallismuseoaktiivien keski-ikä on suhteellisen korkea ja että koko museoalalla taloudelliset resurssit ovat niukkoja, voidaan tuloksia pitää kokonaisuutta tarkasteltaessa positiivisina. Monissa paikallismuseoissa joudutaan kuitenkin vakavasti miettimään toiminnan jatkumisen edellytyksiä ja mahdollisia toimia museon lakkauttamiseksi ja kokoelmien uudelleensijoittamiseksi.

Resurssien niukkuus toiminnan uhkana

Kyselyvastauksien pohjalta vakavimpia uhkia paikallismuseotoiminnan jatkuvuudelle olivat toiminnasta kiinnostuneiden ihmisten vähenevä määrä sekä taloudellisten resurssien niukkuus. Tilanne on haastava, kun niukat resurssit yhdistyvät korkeisiin kiinteistökuluihin, rapistuviin museorakennuksiin ja niin teknisesti kuin tilallisestikin riittämättömiin kokoelmasäilytystiloihin. Kaikki paikallismuseotoimijat eivät nähneet mahdollisuutta toiminnan jatkamiselle edes korjauskohteita priorisoimalla ja toimintaa supistamalla tai ainakin toiminnan jatkaminen koettiin erittäin haasteellisenä:

Kotiseutumuseo on ollut todella pitkään suljettuna. Talo on osittain remontoitu, mutta korjaamistarvetta on edelleen. Säärasitus ja ilmankosteus ovat suurimpia ongelmia. [...] Tällä hetkellä esinekokoelma on museorakennuksessa pressujen alla.

Mikäli ulkopuolista rahoitusta ei saada, ovat museon tulevaisuuden näkymät synkät. Kunnallisella rahoituksella remonttia ei pystytä yksistään tehdyksi. Jos remontti saadaan tehdyksi, museo voi palvella kuntalaisia monipuolisesti ja muualtakin vierailevia tuoden esille paikallishistoriaa talonpoikaisaineistön välityksellä. Museo voisi toimia koulujen oppimisympäristönä (etäisyys kouluun hyvin pieni).

Useiden kotiseutuaktiivien keski-ikä hipoo eläkeikää, eikä osa vastaajista nähnyt työlleen jatkajaa. Lisäksi kuntien omistamissa museoissa museotyö saattaa olla yhden palkatun työntekijän vastuulla ja vain yksi osa tehtäväkuva, jolloin esimerkiksi vapaaehtoisten hiipuva kiinnostus voi näkyä toiminnassa nopeasti.

[Tulevaisuudennäkymät ovat] Haasteelliset. Ulkomuseon museorakennuksia on laitettu myyntilistalle osana kaupungin talouden tasapainotustyötä. Ulkomuseon osalta haasteena on myös katon kunto, johon myynnin takia on määrärahan saaminen mahdotonta. Haasteita tuo myös se, että vapaaehtoistyöntekijöiden määrä on minimaalinen.

Vapaaehtoisten riittämättömyys ja vähenevä kiinnostus mainittiin monessa museossa toiminnan jatkuvuutta uhkaavaksi tekijäksi. Monen museon koko toiminta on ikääntyvien vapaaehtoisten varassa. Mikäli mukaan ei saada uusia tekijöitä, näivettyä toiminta vähitellen. Vuonna 2015 joka kolmas (32,7 prosenttia) suomalaisten vapaaehtoistoimintaa kartoittavaan tutkimukseen osallistuneista ilmoitti tehneensä vapaaehtoistyötä neljän vastaamista edeltäneen viikon aikana. Vuoteen 2010 verrattuna hiukan harvempi teki vapaaehtoistyötä vuonna 2015 mutta ne jotka tekivät, tekivät sitä entistä enemmän.³ Sama kokemus tuotiin esiin myös tämän kyselyn avoimissa vastauksissa.

Moni vastaaja toivoi myös enemmän museoammattillista osaamista toiminnan tueksi. Ammatillista otetta toivottiin saatavan palkatun henkilöstön muodossa, vapaaehtoisten joukosta tai paikallisilta ammattimuseoilta. Vaikka moni paikallismuseo pystyi työllistämään museoalan opiskelijoita kesäkuukausina, nähtiin se esimerkiksi kokoelmien luettelointi-, inventointi- tai digitoitintarpeisiin nähden liian lyhyenä aikana – tarvetta osaaville tekijöille olisi usein ympäri vuoden.

Kyselyvastausten mukaan suurin osa museoiden rahoituksesta tulee kunnilta. Myös erilaiset avustukset ja omat varainhankinnan keinot ovat tärkeitä tulonlähteitä. Kunnilta tai valtiolta saatava rahoitus ei todennäköisesti lähivuosina ainakaan lisäännä, minkä vuoksi museoiden oman varainhankinnan merkitys korostuu entisestään. Tällä hetkellä merkittäviä oman rahoituksen lähteitä ovat lipputulot, yhdistysten jäsenmaksut ja esimerkiksi julkaisu- tai museokauppatoiminta. Vastauksista käy kuitenkin ilmi, että näistä saatavilla tuloilla pystytään harvoin kattamaan toiminnasta ja museon ylläpidosta sekä hoidosta koituvia kuluja.

Vuonna 2015 järjestetyssä Kotiseutumuseoiden helmet -hankkeessa⁴ Kotiseutuliitto loi yhteyksiä paikallismuseokenttään ja kartoitti muun muassa museoiden matkailupotentiaalia. Liiton sivuille on kerätty positiivisia esimerkkejä ja inspiraatiota paikallismuseoista, jotta hyvät toimintatavat saataisiin leviämään. Ehkä oman museon vahvuuksien määrittäminen ja niihin keskittyminen, tapahtumien lisääminen tai jonkin muun museolle uudenlaisen toiminnan kokeileminen voisi tuoda vielä virtaa toiminnan jatkamiseksi?

Haasteista huolimatta vastauksistakin välittyi usein myös pieni toivo siitä, että tilanne voisi muuttua:

Toimintaresurssien pitkäaikaisen niukkuuden takia tulevaisuuden näkymät ovat silkkaa sinnittelyä. Rakennukset on kuitenkin saatu pysymään pystyssä ja kesäaukiolo hoidettua. Uusi kiinnostus tuntuu heräävän alueen uusien asukkaiden keskuudessa. Ehkä se tulevaisuudessa poikii lisää arvostusta myös konkreettiselle museotyölle.

³ Kansalaisareena ry:n, HelsinkiMission ja Kirkkohallituksen Taloustutkimuksella Vuonna 2015 teettämä tutkimus ”Vapaaehtoistyö Suomessa 2010 ja 2015”. Kansalaisareena ry:n verkkosivut: <http://www.kansalaisareena.fi/aineistoa/tutkimukset-ja-selvitykset/> ja pdf-julkaisu: http://www.kansalaisareena.fi/Vapaaehtoistyö_Suomessa_2010ja2015.pdf, s. 3. Tiedot haettu 3.2.2017.

⁴ Kotiseutumuseoiden helmet -hankkeen verkkosivut: <http://www.kotiseutuliitto.fi/toiminta/kotiseutumuseoiden-helmet>

Paikallismuseot kiinnostavat – yhteistyön avulla matkailukohteeksi

Kulttuurista kiinnostuneet matkailijat haluavat osallistua paikalliseen kulttuuriin, oppia historiasta, ymmärtää kulttuuriperintöä ja kokea sitä elämyksellisesti. Mikä voisi olla tähän parempi paikka kuin paikallismuseo? Matkailukohteen suuntaan kehittyminen ei välttämättä vaadi valtavia panostuksia. Riittää, että matkailija tietää museon olevan olemassa, löytää sinne ja viihtyy käynnillään. Kallenaution kestikievarimuseosta kannustetaan: ”Pienetkin jutut voivat olla kävijälle tärkeitä ja iso elämys! Ei tarvita mitään suurta hanketta.” Kallenautiossa esimerkiksi hyvin hoidettu piha, maalaustalokoot ja mahdollisuus ruokkia lampaita ovat ihastuttaneet kävijöitä. Paikkaan johtavat selkeät opasteet, ja tiloihin on löytynyt kahvilayrittäjä, joka ”ymmärtää paikan hengen”. Kievarissa käy vuosittain yli 10 000 matkailijaa. Reilun 2 000 asukkaan Juupajoella se on kunnan tärkein matkailukohde.

Paikallismuseon markkinoinnin vähimmäisvaatimukset ovat, että kiinnostunut kävijä löytää helposti (miehellään verkosta):

- museon aukioloajat
- museon osoitteen ja muut yhteystiedot
- museolipun hinnan tai tiedon museokäynnin maksuttomuudesta

Jos markkinoi museota pelkästään yhdessä muiden museoiden kanssa, viestin huomavat ne, jotka jo tietävät haluavansa museoon. Kulttuurielämyksestä voivat innostua myös sellaiset, jotka vain sattuvat olemaan alueella. Markkinointia kannattaakin tehdä alueellisenä yhteistyönä. Kiuruveden kotiseutumuseo jakoi esitteen kaikille läheiseen isoon karavaanaripahtumaan tuleville.

Yritysyhteistyö vaikuttaa olevan vielä hyödyntämätön mahdollisuus monissa paikallismuseoissa. Majoitusliikkeet ovat äärimmäisen hyviä yhteistyökumppaneita. Sallan sota- ja jälleenrakennusajan museossa markkinoinnissa hyödynnetään kaikki mahdolliset yhteistyökumppanit. Loma-asunnon vuokraajille jaetaan viikko-ohjelma, jossa on aina museon opastettu kierros. Museolla on todettu, että vaikka ryhmä-

Kauniita lankoja Liehtalanniemen museolla.

Kuva: Elsa Hietanen.

opastukseen ei tulisikaan väkeä, jää museon nimi mieleen ja sadepäivän sattuessa lomalaiset tulevat vierailulle. Paikallisille yrittäjille järjestetään syksyisin yrittäjäilta, jossa suunnitellaan joulutapahtumaa ja tutustutaan museoon. Mukaan on kutsuttu kaikki K-kauppiaasta hie-rojaan. Yrittäjät ovat osallistuneet mielellään ja suosittelevat museota omille asiakkailleen. ”Matkailijahan kysyy siltä, kenen kohdalla sattuu olemaan.”

Yksi kohde ei riitä houkuttelemaan matkailijoita alueelle varsinkaan kauempaa, vaikka se olisi kuinka vetovoimainen. Useamman kiinnostavan paikan keskittymä vetää puoleensa. Puumalassa sijaitseva Niinisaari on hyvä esimerkki siitä, kuinka läheisestä sijainnista voivat hyötyä kaikki alueen toimijat. Saaressa on majoitusta,

Kanoja Liehtalanniemen museon pihamaalla. Kuva: Raili Kontinen.

ravintola, viinitila, galleria, paja ja Liehtalanniemen museotila. Saaren matkailukohteilla on yhteinen esite ja niitä markkinoidaan paketteina. Lomamökki- ja ravintolayrittäjä sanoo: ”Liehtalanniemen museo on osa Niinisaaren matkailullista imagoa, yksi tärkeä käyntikohde.” Kohteiden välisen yhteistyön tiivistyminen ja syveneminen on hyödyttänyt kaikkia.

Koljonvirta lissalmessa on Suomen sodan taitelupaikka ja kirjailija Juhani Ahon kotipaikka. lissalmessa ajatellaan, että historia on hyvä pohja kulttuurimatkailukohteelle. Koljonvirta on jo kaupunkilaisten virkistysalue, mutta nyt kaupunki kehittää sitä edelleen matkailijoiden tarpeisiin. Juhani Ahon museo on alueen vanhin kohde, minkä lisäksi siellä on esimerkiksi muistomerkkejä, historiapolku, kesäteatteri, seurakunnan leirikeskus, kesäkahvila, ratsastuskeskus, leirintäalue, uimaranta, nuotiopaikka ja luontopolkuja. Museossa erilaisten yhteistyö-

kumppanien etsiminen on otettu tavoitteeksi. Esimerkiksi vuosittaisessa lastentapahtumassa on ollut Liikenneturvan paikallisyhdistyksen pyöräilykoulu, lastenkulttuurikeskuksen työpaikkoja, maatilamatkailuyritysten talutusratsastusta ja possuja ja kanoja, nukketheateri, kirjastoauto, tanssiteatteri, seurakunta ja yrittäjä pitämässä puffettia. lissalmelaiset kannustavat etsimään uudenlaisia tahoja yhteistyöhön. Monipuolinen, luova yhteistyökumppaniverkosto tuo sekä intoa omaan toimintaan että lisää sisältöjä museoon ja uutta tarjontaa sen tapahtumiin.

Kotiseutuliiton tekemään kyselyyn vastanneista useat kertoivat, että hyödyllistä on yhteistyö nimenomaan matkailutoimijoiden kanssa ja matkailumarkkinointi. Yksi vastaajista kirjoittaa oivalluksestaan: ”Yksinään Soinin kotiseutumuseo ei ole matkailukohteena kiinnostava, vaan pitää yhdistää muihin tapahtumiin ja kohteisiin alueella.”

Teksti: Sini Hirvonen, Suomen Kotiseutuliitto. Esimerkit on kerätty Kotiseutumuseoiden helmet -hankkeessa vuonna 2015. Hankkeessa selvitettiin paikallismuseotoimijoiden näkemyksiä kulttuurimatkailusta. Lisää tietoa löydät Kotiseutuliiton verkkosivujen Tietopankista: bit.ly/museomatkailukohteena

”Toiminta jatkuu entiseen tapaan”

Yli puolet tulevaisuudennäkymiä kartoittavaan kysymykseen vastanneista koki, että toiminta tulee jatkumaan totuttuun tapaan tulevina vuosina. Vastauksia käsiteltäessä tällaisten paikallismuseoiden vastaukset määriteltiin neutraaleiksi.

Lisääntynyt yhteistyö muiden paikallisten toimijoiden kanssa nostettiin esiin positiivista synergiaa luovana käytäntönä. Yhteistyö todennäköisesti lisää kaikkien siihen osallistuvien yhdistysten paikallista näkyvyyttä, mutta auttaa myös työtaakkojen jakamisessa ja kulttuuriperintötoiminnasta kiinnostuneiden ihmisten löytämisessä.

Tulevaisuudennäkymät ovat ne, mitkä kykenemme vähenevällä ja ikääntyvällä väellä ylläpitämään. Viime vuosina olemme tehneet yhteistyötä paikkakunnan muiden yhdistysten kanssa ja jatkuessaan se oletettavasti auttaa myös omaa toimintaamme. Museoesineiden luettelointi sähköiseen muotoon jatkuu seuraavina vuosina.

Yhteistyötä toivottiin laajennettavan myös varhaiskasvatukseen, esiopetuksen ja koulujen suuntaan. Yhteistyö koululaitoksen kanssa lieneekin yksi paikallismuseoiden tärkeimmistä keinoista tutustuttaa lapsia ja nuoria paikalliseen kulttuuriperintöön ja tehdä omaa toimintaa tutuksi uusille sukupolville.

Monessa museossa nähtiin, että nykyisten toimintojen ylläpitäminen onnistuu, vaikka se vaatiikin jatkuvaa työtä ja uusien rahoituskeinojen keksimistä. Tällaisissa tapauksissa toiminnan kehittämiselle ei nähty riittävien resurssien, mutta toisaalta oltiin myös tyytyväisiä siihen, että paikallismuseolle annetun perustehtävän toteutus onnistuu myös tulevaisuudessa. Toisaalta joissain museoissa saatettiin toiminnan nykyisen tason ylläpitämisen lisäksi toivoa kehittämistoimia, mutta siihen vaadittavia resursseja ei välttämättä ollut saatavilla.

Museoesineiden säilyttäminen, yhdessä pitäminen ja rakennusten kunnosta huolehtiminen. Museon toiminnalle haasteen muodostaa talous, koska kunta avustaa entistä vähemmän yhdistyksiä. Toinen vakava haaste on museotoiminnasta innostuneiden hyvin aktiivisten ihmisten ikääntyminen. Onko tulevaisuudessa museoaktiiveja?

Paikallismuseoissa uskoa tulevaisuuteen

Lähes kolmasosa vastaajista kertoi edustamansa museon tulevaisuudennäkymien olevan hyvät. Elämän hidastaminen, yhteisöllisyys, paikallisuuteen liittyvät kokemukset, hetkeen kiinnittyvän läsnäolon korostaminen ja kädentaitojen arvostuksen lisääntyminen luovat paikallismuseoille otollista ilmapiiiriä, mikä on huomattu myös museoita ylläpitävien ihmisten keskuudessa.

Hyvät on näkymät: ihmiset yhä enemmän etsii levollisia paikkoja luonnon rauhassa. Kytötupa on retkeilijöiden, perheiden ja monien ihmisten kokoontumis- ja rauhoittumispaikka. Se on aina auki ja kaikille kulkijoille. Ja aina voi mennä, ei varauskirjaa eikä byrokratiaa. Sijaitsee keskellä laakeaa peltoaukeamaa tien vieressä, jonne on hyvä piipahtaa ohi kulkiessa.

Kulutuskäyttäytymisessä tapahtumassa olevat muutokset ovat jo luoneet mahdollisuuksia tarina- ja elämyskeskeisten tuotteiden ja tapahtumien kysynnän kasvulle. Vastauksistakin voidaan todeta, että erityisesti tapahtumatoimintaan panostaminen ja paikallisen yhteistyön lisääntyminen valavat uskoa tulevaisuuteen. Aika onkin otollinen esimerkiksi museoiden ja paikallisten yrittäjien yhteistyön kehittämiselle ja rohkeille kokeiluille. Vastauksissa korostettiin myös museotoimijoiden omaa aktiivisuutta ja kekseliäisyyttä varainhankinnassa sekä yhteistyökuvioiden kehittämisessä.

Partalan alue on tällä hetkellä suuressa muutospaineessa. Alueen toimijoiden lisääntyessä syntyy mielenkiintoisia yhteistyökuvioita, jotka lisäävät alueen kävijämäärää. Yleisömäärä museollamme on kasvanut huomattavasti vuodesta 2014 lähtien, jatkossa yleisömäärät kuitenkin tulevat todennäköisesti pysymään samoina kuin tällä hetkellä.

Useiden kohteiden kävijämäärien arvioitiin olevan nousussa. Tämän lisäksi moni vastaajista oli kokenut tapahtumien tuoneen museolle uusia kävijöitä ja kävijäryhmiä, minkä vuoksi niihin päätettiin panostaa tulevaisuudessa entistä enemmän. Tapahtumien odotettiin tuovan toimintaan mukaan myös uusia vapaaehtoisia.

Museot ovat monessa kunnassa suosittuja matkailukohteita ja yhteistyö matkailupalveluita tarjoavien paikallisten yritysten kanssa nähtiin hedelmällisenä. Yhteistyötä tehtiin tai harkittiin tehtävän myös muiden oman alueen matkailukohteiden kanssa, sillä sen nähtiin lisäävän koko alueen matkailullista vetovoimaa.

Paikallismuseoissa välitetään myös aineetonta kulttuuriperintöä, erityisesti perinteisten kädentaitojen muodossa. Eri alojen käsityöpajoja ja työnäytöksiä järjestetään monessa museossa ja niiden kautta on voitu aktivoida käsityöläisiä, perinteisten menetelmien osaajia, harrastajia ja vapaaehtoisia toiminnan tueksi.

Moni vastaajista koki, että museon eteen tehtyä työtä arvostetaan alueen asukkaiden keskuudessa, mikä tekee toiminnasta mielekästä ja auttaa jaksamaan silloinkin, kun edessä on haasteita. Vastaajat kuvaavat paikallismuseoita usein positiivisin sanoin: oma museo nähdään merkittävänä ja ainutlaatuisena, oman paikkakunnan erityislaatuisuutta juhlistavana paikkana, jonka säilyminen on tärkeää. Monessa museossa, jossa tulevaisuudennäkymät määriteltiin hyviksi, näkyi myös innostus ja tahto kehittää museon toimintaa.

Keskeiset kehittämiskohteet

Museoiden kehittämiskohteita kartoittavaan kysymykseen saatiin 237 vastausta. Yleisimpiä museoissa tunnistettuja kehittämiskohteita olivat:

1. näyttelyt
2. (rakennusten) korjaukset, ylläpito ja kehittäminen
3. tapahtumat
4. yhteistyö (alueen) muiden toimijoiden ja/tai museoiden kanssa
5. viestintä ja markkinointi
6. kokoelmien luettelointi
7. verkkosivut ja/tai sosiaalisen median käyttö
8. kokoelmien sähköinen luettelointi
9. kokoelmien ylläpito ja hoito
10. kokoelmien esillepano

Kehittämiskohteita tarkasteltaessa näyttelyt mainittiin kaikista useimmin (ks. Liite 2). Vastauksia käsiteltäessä on näyttelyt ja kokoelmien esillepano päätetty erottaa toisistaan, sillä avoimistakin vastauksista kävi ilmi, että näyttelytoiminta mielletään usein kuratoiduksi, käsikirjoitetuksi ja selkeästi narratiiviseksi kokonaisuudeksi. Kokoelmien esillepanolla viitattiin usein yksinkertaisesti kokoelmien näyttelytilassa tapahtuvaan kokoelmien esittelyyn. Usein kehittämistarpeet liittyivät perusnäyttelyn uudistamiseen, näyttelyn elävöittämiseen ja uudenlaisten teknologisten ratkaisujen hyödyntämiseen. Moni halusi myös lisätä vaihtuvien näyttelyiden tuotantoa, sillä niiden oli todettu tuovan museolle uusia yleisöjä, ja etenkin näyttelyiden avajaiset koettiin hienona tilaisuutena juhlistaa museon toimintaa ja paikallista kulttuuriperintöä.

Löydä oman museon vahvuudet – niihin keskittyminen tuo voimavaroja ja kävijöitä

Suurimpiin kävijämääriin yltävät museot, jotka erikoistuvat johonkin teemaan. Yhteen aiheeseen, kohderyhmään tai toimintamuotoon keskittyminen helpottaa vapaaehtoistyöntekijöiden työtaakkaa. On lupa valita se, mihin meidän museomme panostaa: se itse asiassa lisää innostusta museotyöhön ja todennäköisesti tuo myös lisää kävijöitä!

Teemaa voi etsiä alueen historiasta. Ilomantsi on Suomen ortodoksinen paikkakunta, ja Parpeinvaaran runokylässä luotetaan ortodoksisen ja karjalaisen kulttuurin vetovoimaan. Tsaousnassa saa kumauttaa kelloa ja tuvassa helisee kantele. Museosta kannustetaan: ”Mitään ei kannata keksimällä keksiä vaan lähteä liikkeelle omista aidoista lähtökohdista. Etsi rohkeasti omaa erikoistumisen tietä!”

Erikoistua voi myös yhdistämällä museovie-railuun perinneruokaa. Lemin Kotiseutuyhdistys rohkaisee matkailuun panostavia paikallis-museoita keskittymään yhteen tuotteeseen: ”Jokaisesta pitäjästä löytyy oma kiinnostava erikoisuus!” Lemillä se on perinneruoka särä, jota käy museotuvalla nauttimassa vuosittain lähes 10 000 matkailijaa.

Erikoistuminen voi edistää myös museotoiminnan rahoituksen hankkimista. Liperin maaseutumuseo Tähkän uudisrakennukseen ja näyttelyn rakentamiseen kotiseutuyhdistys haki hankerahoitusta. Pysyvän uuden näyttelyn aiheeksi valittiin ”Sähkö virtaa maaseudulle”. Tässäkin ollaan vahvasti kiinni alueen ominaispiirteissä, sillä kunta on peltopinta-alaltaan suurin Pohjois-Karjalassa. Yhdistyksellä ei ollut hankkeisiin tuolloin vaadittua kymmenien tuhansien eurojen omarahoitusosuutta, vaan se saatiin lahjoituksina, pääosin Pohjois-Karjalan Maataloussäätiöltä ja Pohjois-Karjalan Sähköltä. Liperiläisten vinkki muille onkin: ”Etsi taho, joka on varmasti kiinnostunut museonäyttelyn aiheesta ja pyydä rohkeasti tukea!”

Yksi vaihtoehto erikoistumiselle on toivottaa tervetulleeksi joku aivan uusi ryhmä järjestämään toimintaa museoalueella. Yläneen kotiseutumuseo antaa esimerkin siitä, että museotilatkin taipuvat monen tahon käyttöön, kun tahtoa löytyy. Yhdessä museorakennuksessa museonäyttely esineineen siirretään joka kesä syrjään viiden viikon ajaksi. Varsinaissuomalaiset käsityöläiset sisustavat tilan myynti-

Yläneen kotiseutumuseon perinnekasvitarha. Kuva: Sini Hirvonen.

Yläneen kotiseutumuseon taimimyyntiä.
Kuva: Sini Hirvonen.

näyttelyksi. Yrittäjät eivät maksa tilavuokraa, mutta myyvät samalla myös kotiseutuyhdistyksen tuotteita, kuten yläneläistä näkkileipää ja museon postikortteja. Molemmat kokevat hyötyvänsä yhteistyömuodosta. Museotila sopii kauniisti laadukkaiden käsityötuotteiden näyttelytilaksi, ja jotkut käyvät viihtymässä ja ostoksilla useita kertoja näyttelyn ajan. Käsityöt vetävät paikalle aivan oman kävijäkuntansa: monet ovat kertoneet, että eivät muuten olisi koskaan tulleet museoon.

Jokioisten museorautatiellä erityisteemaa on myös hyödynnetty hyvin tarkasti rajatun kohderyhmän houkuttelemiseen. Keski-Euroopasta ja Iso-Britanniasta löytyy rautatieharrastajien joukko, joille Jokioisilla on onnistuttu räätälöimään omia matkailupaketteja. Omistautuneet harrastajat ovat valmiita maksamaan lisäpalveluista, kuten mahdollisuudesta kuvata junia ja päästä useamman eri veturin kyytiin. Kehittämistyöhön ei ole saatu ulkopuolista apua, kaikki paketit ovat yhdistyksen vapaaehtoisten yhdessä suunnittelemissa ja toteuttamissa. ”On mieltä mikä ihmisiä voisi kiinnostaa ja kokeiltu.”

Jos museo ei pyri lainkaan erottautumaan muista hyvin samantapaisista museoista, on

sinne vaikea saada uusia kävijöitä. Pienen museon ei ole mahdollista tarjota kaikille kaikkea. Jos yrittää houkuttaa museoon aivan joka ikistä, ei viesti tavoita oikeastaan ketään. ”Kaikki ovat tervetulleita” ei riitä kohderyhmän rajaukseksi. Yhteen ryhmään keskittyminen ei sulje museon ovia muilta. Erikoistuminen ei tarkoita siis sitä, että koko museonäyttely suunnataan pelkästään asiantuntijoille tai -harrastajille, vaan aiheen rajaaminen tekee mahdolliseksi kertoa siitä ymmärrettävästi ja kiinnostavasti yhä useammille.

Vaikka ei valitsisi erityisteemaa, erottuminen näyttelyillä, tapahtumilla, tai muulla vaihtuvalla sisällöllä tuo museoon uusien lisäksi vanhoja kävijöitä uudelle vierailulle. Kun halutaan kasvattaa kokonaiskävijämäärää, on tehokkainta edetä suunnitelmallisesti ryhmä kerrallaan: Nyt keskitymme siihen, että kaikki paikkakuntalaiset vierailevat museossa. Kun se on onnistunut, järjestämme lastentapahtuman ja kutsumme päiväkotiryhmiä, jotta saamme lapsiperhe-kävijöiden määrän lisääntymään. Tämän jälkeen haaveissamme on käännättää materiaaleja ja saada museoon myös ulkomaisia vieraita.

Teksti: Sini Hirvonen, Suomen Kotiseutuliitto. Esimerkit on kerätty Kotiseutumuseoiden helmet -hankkeessa vuonna 2015. Hankkeessa selvitettiin paikallismuseotoimijoiden näkemyksiä kulttuurimatkailusta. Lisää tietoa löydät Kotiseutuliiton verkkosivujen Tietopankista: bit.ly/museomatkaikohteena

Kokoelmien hallintoihin ja hoitoon sekä rakennusten kunnon arviointiin ja korjauksiin kaivattiin eniten museon ulkopuolista ammatillista osaamista. Vaikka monissa vastauksissa kiiteltiin yhteistyötä alueen maakuntamuseon kanssa, joissain museoissa yhteydenottoa vasta suunniteltiin. Toimiva yhteys maakuntamuseoon⁵ on käytännön museotyön ja toiminnan kehittämisen kannalta tärkeää, minkä vuoksi paikallismuseotoimijoiden kannattaa myös oma-aloitteisesti olla yhteydessä alueensa maakuntamuseotutkijaan.

Hyvä tapa aloittaa yhteistyö maakuntamuseon kanssa on esimerkiksi *Paikallismuseon työkirjan*⁶ tekeminen. Moni vastaaja kertoikin työkirjan olevan käytössä ja ohjaavan museotoiminnan kehittämistä. *Paikallismuseon työkirja* on tarkoitettu erityisesti sellaisille museoille, joilla ei ole omaa museoammatillista henkilökuntaa. Työkirja suositellaan käytävän läpi yhdessä oman alueen maakuntamuseotutkijan kanssa.

Jos kaikki kokoelmiin liittyvät maininnat yhdistettäisiin (kokoelmien luettelointi, kokoelmien sähköinen luettelointi, kokoelmien ylläpito ja hoito, digitointi, kokoelmapolitiikka ja -hallinta, kokoelmien inventointi, kokoelmien verkkosaatavuus, kokoelmapoistot ja kokoelmien kartuttaminen), olisi kokoelmatoiminnan kehittäminen selkeästi yleisin kehittämiskohde. Nämä on kuitenkin tarkastelussa erotettu toisistaan, sillä ne antavat omina kokonaisuuksinaan enemmän tietoa kokoelmanhallinnan tilasta. Tämän tarkastelun kautta on esimerkiksi nähtävissä, että kokoelmien luettelointi on edelleen yksi tärkeimmistä paikallismuseoiden toimintaan liittyvistä kipupisteistä ja vasta tämän perustoiminnan jälkeen tulevat mm. sähköinen luettelointi ja digitointi.

Sama on nähtävissä, kun tarkastellaan Museovirastolta haettujen harkinnanvaraisten avustusten käyttötarkoitusten jakautumista vuonna 2015. Yleisin avustuksen hakukohde oli museorakennusten korjaus (42,1 % haetuista) ja toiseksi yleisimmin avustusta haettiin kokoelmien luettelointiin, hoitoon, konservointiin tms. (32,9 % haetuista).⁷

Se, mikä ei näy harkinnanvaraisten avustusten hakutilastoissa, ovat tässä kyselyssä kolmanneksi kehittämiskohteiden listassa kirineet tapahtumat ja tapahtumatoiminnan kehittäminen, vaikka osa avustuksista voidaan myöntää paikallismuseotoimintaa edistäviin hankkeisiin, joiden tavoitteena on uusien yhteistyömuotojen ja toimintatapojen sekä hyvien käytäntöjen löytäminen.

Vastauksista kävi myös ilmi, että tapahtumatoiminta on usein todettu tehokkaimmaksi tavaksi saada uudenlaisia kävijöitä museolle. Kun tapahtumissa yhdistetään paikallista, eri alojen toimijoiden tekemää yhteistyötä, voi tuloksena olla omaleimaisia ja matkailullisestikin vetovoimaisia tilaisuuksia. Voi olla, että perinteisemmät tehtävät kuten luettelointi ja rakennusten korjaukset koetaan kiireellisempinä. Kehittämishankkeet voivat myös vaikuttaa vapaaehtoisvoimin toimivissa yhteisöissä työläiltä tai niihin haetaan rahoitusta yleensä muualta kuin Museovirastolta.

⁵ Lista Suomen maakuntamuseoista Museoviraston verkkosivuilla: http://www.nba.fi/fi/museoalan_kehittaminen/tietoa_suomen_museoista/maakuntamuseot

⁶ *Paikallismuseon työkirja* Museoviraston verkkosivuilla: http://www.nba.fi/fi/museoalan_kehittaminen/paikallismuseon_tyokirja

⁷ Ks. Liite 1.

YHTEENVETO: YHTEISVOIMIN KOHTI ELÄVÄÄ KULTTUURIPERINTÖÄ

Paikallismuseotoiminta on parhaimmillaan ihmislähtöistä, historiaa ja paikallisuuden merkitystä korostavaa toimintaa, jonka kautta voidaan laajemmin ja yhdessä määritellä sitä, mikä on yhteistä kulttuuriperintöä ja mitä siitä säilytetään. Paikallismuseoilla on potentiaalia luoda ja ylläpitää yhteisöjä, joiden puitteissa yksilö voi tunnistaa omat juurensa ja vahvistaa näin omaa identiteettiään.

Vapaaehtoistoiminnan hyvinvointivaikutukset tunnustetaan laajalti. Vaikka vapaaehtoistyö kiinnostaa suomalaisia, monella paikkakunnalla tekijöitä koettiin olevan liian vähän. Merkittävä ongelma voikin olla kysynnän ja tarjonnan kohtaamisessa. Myös vapaaehtoistyön luonne on muuttamassa: ihmiset osallistuvat mielellään erilaisiin tempauksiin ja auttavat edistämään merkityksellisiä hankkeita, mutta eivät välttämättä ole valmiita sitoutumaan perinteiseen yhdistystoimintaan. Paikallismuseoissa kaivattaisiinkin tähän toimivia ratkaisuja – minkälaista apua vapaaehtoisten löytämiseksi voisi antaa esimerkiksi Yhteismaa ry:n kehittämä Nappi naapuri -sovellus⁸?

Paikallismuseoissa mietitään paljon uusia tapoja elävöittää toimintaa, tehdä näyttelyistä merkityksellisempiä ja saada lisää ihmisiä osallistumaan museon toimintaan. Omien erityispiirteiden ja toimintaan liittyvien ihmisten osaamisen tunnistaminen voi auttaa monia kohdistamaan resursseja uusilla tavoilla. Jos opitaan tunnistamaan museon tekijöiden vahvuudet ja saadaan siirrettyä ne osaksi toimintaa, positiivinen tekeminen näkyy ja tarttuu: ei tarvitse tehdä kaikkea kaikille.

Valtakunnallisesti ja koko museokenttää tarkasteltaessa voidaan huomata käyntimäärien olevan kasvussa. Uudenlainen tekeminen voi muuttaa myös museomielikuvaa yhä elinvoimaisemmaksi ja aktiivisemmaksi. Tämän suuntaisen kehityksen valossa paikallismuseoilla on potentiaalia tulla vielä voimakkaammin yhdessä tekemisen ja kokemisen paikoiksi.

⁸ Nappi Naapuri -palvelun verkko-osoite: <https://nappinaapuri.fi/welcome>

Paikallismuseot aineetonta elävää kulttuuriperintöä vaalimassa

Aineeton elävä kulttuuriperintö on tullut vahvasti mukaan suomalaiseen kulttuuriperintökeskusteluun viime vuosina. Unescon yleissopimus aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta hyväksyttiin vuonna 2003. Suomi ratifioi sopimuksen vuonna 2013, ja Museovirasto vastaa sopimuksen kansallisesta toimeenpanosta.

Sopimuksen tarkoituksena on edistää aineettoman kulttuuriperinnön tunnistamista ja vaalimista. Elävä kulttuuriperintö voi olla mm. käsityötaitoja, suullista perinnettä, esittävää taidetta, sosiaalisen elämän käytäntöjä ja juhlameinoja tai luontoon liittyvää tietotaitoa.

Sopimusta toteutetaan Suomessa laajan sidosryhmäjoukon kanssa. Elävästä perinnöstä on järjestetty lukuisia seminaareja ja keskustelua on käyty eri puolilla Suomea. Työkaluna toimivat elävän perinnön ringit, monialaiset toimijaverkostot, jotka vievät Unescon sopimuksen toimeenpanoa eteenpäin omalla toimialallaan. Tähän mennessä on perustettu käsityörinki, luontorinki sekä kansanmusiikin ja -tanssin ringit.

Tärkeä osa sopimuksen toteutusta on Museoviraston perustama Elävän perinnön wikiluettelo, johon on kevästä 2016 alkaen kerätty yhteisöjen ja ryhmien kirjoituksia elävästä perinnöstä. Wikiluettelossa on tällä hetkellä 70 esittelyä, joista 10 liittyy hyviin käytäntöihin. Esittelyjen taustalla on yli sata tahoa, yhdistystä ja harrastusporukkaa. Wikistä löytyy myös karttahuu, josta löytyvät kaikki Suomen maakunnat ja kunnat. Kannustammekin paikallismuseoita kertomaan Wikissä alueensa omista elävistä perinteistä.

Maaliskuussa 2017 wikiluettelosta avautuu haku Elävän perinnön kansalliseen luetteloon, johon otettavista kohteista päättää opetus- ja kulttuuriministeriö. Kansallisesta luettelosta on mahdollista tehdä ehdotuksia Unescon kansainvälisiin aineettoman kulttuuriperinnön luetteloihin. On mielenkiintoista nähdä, minkälaista elävää perintöä tulevana vuosina halutaan muulle maailmalle Suomesta esitellä.

Elävän perinnön näkökulma tarjoaa paikallismuseoille monenlaisia mahdollisuuksia toiminnan kehittämisen kannalta. Eläviä perinteitä voi tuoda toiminnassa mukaan esimerkiksi erilaisten tapahtumien, työnäytöksien, asiantuntijaluentojen tai kurssien kautta. Toiminnan ytimessä tulisi olla perinteitä harjoittavat ja tuntevat yhteisöt. Paikalliset käsityöiden tai perinneherkkujen taitajat, luonnon tuntijat, nuoret perinteen tulkitsijat tai esittävien taiteiden harrastajat voivat olla oivia kumppaneita paikallismuseoille.

Aiheesta verkossa:

Elävän perinnön wikiluettelo:

<https://wiki.aineetonkulttuuriperinto.fi/>

Elävän perinnön ringit:

<http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/toimeenpano-suomessa/ringit>

Museoviraston sivut:

www.aineetonkulttuuriperinto.fi

Facebook: www.fb.com/elavaperinto

Unescon kansainväliset aineettoman kulttuuriperinnön luettelot:

<http://www.unesco.org/culture/ich/en/lists>

Teksti: Leena Marsio, Aineettoman kulttuuriperinnön koordinaattori, Museovirasto

Liitteet

Liite 1:

Museovirastolta haetut ja myönnetyt harkinnanvaraiset valtionavustukset vuonna 2015 käyttötarkoituksen mukaan

Käyttötarkoitus	Haettu €	% haetuista	Myönnetty €	% myönnetyistä	% myönnetty haetuista
Kokoelmien luettelointi, hoito, konservointi tms.	541486	32,9	241750	40,3	44,6
Näyttelytoiminta	306190	18,6	107400	17,9	35,1
Museorakennusten korjaus	692997	42,1	211400	35,3	30,5
Tutkimustoiminta	0	0	0	0	0
Julkaisutoiminta	10800	0,7	0	0	0
Muu	93000	5,7	38800	6,5	41,7
Yhteensä	1644473	100	599350	100	36,4

Liite 2:

Paikallismuseokysely 2015, kehityskohteiden tunnistaminen

Vastauksia yhteensä: 237

Kehityskohteet	mainintojen lkm
näyttelyt	73
(rakennusten) korjaukset, ylläpito ja kehittäminen	39
tapahtumat	38
yhteistyö (alueen) muiden toimijoiden ja/tai museoiden kanssa	37
viestintä ja markkinointi	37
kokoelmien luettelointi	32
verkkosivut ja/tai sosiaalisen median käyttö	29
kokoelmien sähköinen luettelointi	26
kokoelmien ylläpito ja hoito	20
kokoelmien esillepano	20
vuorovaikutus ja elävöittäminen	18
digitointi	18
henkilöstön määrä	18
opastukset	16
kokoelmapolitiikka ja -hallinta	15
lisätilaa (varastointiin, toimintaan tai näyttelyille)	15
saavutettavuus	12
erikoistuminen	11
maksulliset palvelut	11
kokoelmien inventointi	9
kokoelmien verkkosaatavuus	9
piha-alueen kehittäminen	9
vapaaehtoistyö (lisääminen tai monipuolistaminen)	9
kokoelmapoistot	7
kokoelmien kartuttaminen	7
ammattillinen osaaminen	7
virtuaalisuus	6
turvallisuus	4
yleisötyö	3
mobiili	2
muut (esim. hallintomallin muutos, nykydokumentointi, paikallishistorian tutkimuksen lisääminen tmv.)	24

